

SVETI AUGUSTIN

PSIHOLOGIJA NJEGOVA OBRAĆENJA

1. Uvod.

Znanstveni se svijet već od nekoliko vremena sprema, da g. 1930. dostojno proslavi poldrugtisućljetnicu smrti ponajvećega kršćanskog filozofa i bogoslova, svetog Augustina. Napose Crkva priređuje u čast ovoga sekularnog veleuma i korifeja svih svetih Otaca te crkvenih naučitelja za ove jubilejske godine u njegovoj domovini prvi afrički međunarodni euharistijski kongres. I s pravom to čini. Jer »onamo od sv. Pavla i sv. Ivana apostola Crkva ne poznaje čovjeka, koji bi dublje utjecao na bogosloviju i kršćansku pobožnost« (Mourret). Pače poput Platona i Aristotela, pa i više od njih Augustin je za tisućljeća utro puteve zdravoj filozofiji i katoličkoj bogosloviji. »Svojim mislima o Bogu i o snošaju Božjem prema svijetu, svojim idejama o božanskom Trojstvu, o Providnosti, slobodi ljudskoj i milosti kao i historijsko-filozofskim nazorima svojim Augustin hrani sve potonje naraštaje« (von Hertling).

I mi kanimo za te jubilejske godine privremeno prekinuti započetu galeriju prvih kršćanskih apologeta i prikazati štovanim čitačima »Života« u nekoliko članaka bar jezgru nutarnjeg života te preglednu sliku spisateljske i propovjedničke djelatnosti ovoga divnog Oca crkvenoga s osobitim obzirom na vrijednost njegovih načela za naše prilike. Baš nam je dobro došlo, što je sveti Augustin živio u prelazno doba, u vrijeme sve većeg rasula starorimskog carstva pa na osvitku povijesti snažnih sredovječnih naroda. Koliko se također u modernoj Evropi onamo od svjetskog rata govori i piše o »rasulu« naše zapadne kulture! Koliko smo već promjena doživjeli na polju nastave i odgoje, nadalje u prilikama društvenog i državnog života pa i u međunarodnom saobraćaju! Nada sve dugo pak vjerske se prilike modernog svijeta zaoštrile do odlučnog preokreta. U boljševičkoj Rusiji i u zemljama, što su ih Lenjinove ideje natrunile, vidimo rat na život

i smrt protiv kršćanstva i svake religije. Drugdje se pak pojavljuje silna reakcija tobože »preživjelog kršćanstva«, koje sve više u svoju sferu privlači i same kulturne narode krajnjeg istoka i zapada kao i poganske crnce usred Afrike.

U ovoj borbi duhova treba nam uz milost Božju prije svega zdravih i snažnih ideja, koje su po jednoj riječi Mahnićevoj »majstorice djela«. Pa tko nam može ovdje bolje poslužiti nego poletni veleum Augustin? »O istino, istino,« kliče on, »kako je srčika moje duše svesrdno uzdisala za tobom, dok su mi oni (Mahnihejci) neprestano govorili o tebi, ne samo usmeno nego i u brojnim i opsežnim spisima!« Već suvremenici divili su se Augustinu i svestranoj mudrosti njegovoj. Da mimoidem druga svjedochanstva, spomenut ću samo krasne riječi, što ih je sv. Paulin g. 394. pisao 40-godišnjem svećeniku Augustinu: »O ti prava soli zemlje, koja začinjaš naša srca pa ih čuvaš od gnjiloće zablude svjetske! O žarko svijetlo, koje je bilo dostojno, da se postavi na svijjećnjak Crkve! Ti daleko povrh katoličkih gradova širiš radosni sjaj uljem nahranjenog sedmostrukog kandelabra, koji i najgušće magle krivovjeraca raspršuje te poučnom riječju tvojom daje da zasvijetli jasna istina iz tmurnih oblaka.«¹ A što se tiče potonjih i modernih vremena, gotovo svi zastupnici različitih naziranja na svijet ubrajaju Augustina među velikane svjetske povijesti tražeći, kako bi se i sami sunčali u njegovu sjaju.

Odakle ova veličina i ova golema djelatnost? Bardenhewer nalazi uzrok tomu u neizrecivom bogatstvu njegova uma i srca. Augustin je u sebi sjedinio stvaralačku silu Tertulijanovu s crkvenim osjećajem Ciprijanovim. Isto je tako spojio s praktičnim taktom Rimljanina idealni polet Grka. Premda se u špekulaciji latinski Oci ne mogu takmiti s Grcima, to se ipak latinski zapad s pravom ponosi jednim mužem, koji sam za se nadmašuje stotinu velikih talenata. Taj je muž Aurelije Augustin.

U svom znanstvenom zanimanju, kaže Bardenhewer, Augustin se osobito bavio tamnim problemom bogoslovske antropologije, snošajem čovjekovim k Bogu, rastavom i pomirenjem, grijehom i milošću. Spravom su nazvali Augustina drugim Pavlom ih naučiteljem milosti. Uistinu pak jedna je jedina misao vazda ga zaokupljala diljem svega života: Bog. Već je stari prijatelj i drug u biskupskoj službi Posidije pisao: »Deo vivebat. . . Za Boga je živio Augustin u postu, molitvi i dobrim djelima; zakon je Gospodnji razmatrao dan i noć; i što bi mu Bog kod razmišljanja i molitve obznanio i objavio, to je i nazočne i odsutne u svojim propovijedima i knjigama učio« (De vita Aug. c. 3). Bog bijaše problem njegova života; za tim je žedalo njegovo veliko srce, za tim je pregnuo nezasitni duh njegov. Da barem donekle dokuči taj problem, spustio se u dubljine Pitagorine i Platonove mudrosti, oštromno je i ponizno raspitao riječ Božju i više nego itko

¹ Paulin. Nolan., Ep. 4, 1. V. Bardenhewer, IV, 435.

drugi pazio je na glas i na najtajnija ganuća ljudskoga srca. Što se više bavio Bogom, to je većim postajao, a što je većim postajao, to se više bavio Bogom. On je u dubljini svoga srca pronašao i skovao riječ: »Stvorio si nas, Gospode, za sebe; i nemirno je srce naše, dok se ne smiri u tebi.« Usvojio je lozinku: »Vilesca totum, quidquid praeter Deum est. Nek nam bude bez cijene sve, štogod je izvan Boga« (In ps. 30, enarr. 4, 8). Obranio je program: »Totum Deo dandum est, ne forte quis extollatur. Sve valja pripisati Bogu, da se nitko ne bi uzoholio« (De praedest. sanct. 7, 12).

Ideja o Bogu doista poput sunca prosvjetljuje i razgrijava sve naziranje Augustinovo na svijet. Jezgra je njegove znanosti u tom, što on sve zemaljsko promatra sub specie aeternitatis, u svijetlu vječnosti. Zemlja mu je mjesto suza i sjene smrtne. I mir pravednika na zemlji više je utjeha u bijedi nego radosno blaženstvo (De civit. Dei 19, 27). Ali nad zemljom svodi se nebo, puno svjetlosti i ljepote. Pogled na nebo usaduje nam u dušu radosno pouzdanje u očinsku Providnost onoga, koji nam šalje patnju, da nas popravi, a pripušta zlo, da povodom njegovim učini dobro.

2. Hiperkritički moderni nazori o duševnom razvitku Augustinovu.

Obitelj, iz koje je niknuo sv. Augustin, nosila je obilježje onoga prelaznog vremena. Kršćanstvo bijaše već i u sjevernoj Africi gotovo posve zavladao. Ali se poganstvo pod Julijanom Odmetnikom, pa i kasnije tu i tamo još žilavo branilo do posljednjih trzaja svojih pod uzornim kršćanskim carem Teodozijem Velikom († 395.). Augustin se rodio 13. novembra 354. u numitskom gradiću Tagasti (danas Souk-Ahras nedaleko od Konstantine). Otac mu Patricije bio je poganin i gradski vijećnik, uostalom malo imućan, jer se Augustin još kao biskup ustručavao nositi skupocjeno odijelo, koje da ne dolikuje sinu dosta siromašnih roditelja. Ime očevo »Patricije« kao i bratovo ime »Navigije« samo je vjerojatan znak latinskog podrijetla, jer su u Africi za rana stali i urođenici nadijevati rimska imena. Majčino se ime »Monika« nalazi samo na afričkim spomenicima. Bit će dakle afričkog, valjda punskog podrijetla. Pelagijevac Julijan eklanski ruga se jednoć Augustinu kao »punskom Aristotelu«. No time još nije dokazano, da je on doista punske narodnosti bio. Jer dok je znao samo nekoliko punskih izraza, učio se latinskom jeziku po svom priznanju bez truda »uz milovanje hraniteljica veselo se smijući i igrajući.« Kasnije se sam Augustin pribraja zastupnicima latinskog jezika.

Premda mu je majka Monika bila uzorna kršćanka, različita vjera neznabožackog oca nije jamačno ostala bez štetnog utjecaja na veoma osjetljivo srce silno nadarenog dječčića. Ali predaleko su pošli moderni kritici onamo od g. 1888., kad su s Gastonom Boissier-om, s Harnack-om (g. 1895.) i s Vilimom Thimme-om

(g. 1908.) tvrdili: »Ispovijesti s gledišta čisto historijskoga nisu povjesničko vrelo.« Prema tomu dosta samovoljno konstruiraju drugog Augustina nego je onaj, što nam ga i životopis njegov po mnogogodišnjem prijatelju i biskupu Posidiju napisan i same »Ispovijesti« Augustinove prikazuju. Žaliti treba, što su i dva uostalom izvrsna životopisca, baron von Hertling (Augustin, 1902.) i Louis Bertrand (Saint Augustin, 144e édition 1928.) u nekim podacima odviše popustili kriticizmu gore spomenutih pisaca. Bertrand se n. pr. premalo obazire na utjecaj kršćanske majke na malog Augustina pa i samo kršćanstvo mlade Monike ne shvaća tako ozbiljno, kako bi to trebalo na temelju izjava Augustinovih i opisanih historijskih prilika. Protiv Augustina i Posidija tvrdi nadalje, da sv. Ambrozije nije gotovo nikako utjecao na vjerski i moralni preokret u životu Augustinovu. A baron von Hertling odviše popušta ničim ne dokazanoj hipotezi, da sveti Augustin češće kod pisanja svojih »Ispovijesti« naprijed projicira svoje tadašnje osjećaje u doba djetinstva². Ali gore navedeni kritici još i dalje idu pa na temelju tobožnje opreke između »Ispovijesti« i onih u dvorcu Kasiciaku g. 386. napisanih »Dialoga« govore najprije o naravnom obraćenju Augustinovu na neoplatonizam, a za nutarnje obraćenje njegovo na kršćanstvo tvrde da je nastalo istom u Africi, ili kad je postao svećenikom.

Protiv ovih plitkih napadaja Charles Boyer D. I.³ napisao je g. 1920. veoma temeljitu monografiju: »Christianisme et néoplatonisme dans la formation de saint Augustin« (Paris, Beauchesne). Za motto joj je uzeo riječi svečeve: »Nježno srce moje bijaše već s majčinim mlijekom u se primilo te je duboko u sebi čuvalo ovo ime Spasitelja mojega, Sina tvojega; a što god je bilo bez ovog imena, ma kako bilo književno dotjerano, ugladeno i istinito, nije me posve oduševilo« (Isp. III, 4, 8.). U posebnom dodatku (197.-202.) pomoću paralelnih mjesta i tablica Charles Boyer i u potankostima pokazuje posvemašnju stvarnu harmoniju između izjava, što ih donose »Ispovijesti«, i onih, što se nalaze u prijašnjim spisima Augustinovim, osobito u »Dialogima«. Historijski ugled »Ispovijesti« još više raste time, što je Augustin ovdje htio nesamo da nam pripovijeda svoj život nego uz to da prema svom uvjerenju uzvisi milost Božju; a znao je, kako će ove »Ispovijesti« služiti i višoj svrsi, kako će nas naime unaprijediti u spoznaji Božjoj i naše duše te će nam razjasniti djelovanje milosti Božje u duši. Zato izabire onu historijsku građu, koja mu pomaže do te svrhe. Zaustavlja se kod takovih potankosti, koje osvjet-

² Augustinus 8, a. Ipak na strani 34. von Hertling odlučno pobija naravno tumačenje preokreta Augustinova i govori o »radikalnom preobraćenju njegovu« onamo od g. 386.

³ Kraj svega priznanja vrlina Bertrandova spisa Boyer ipak ističe, kako i ovaj pisac na nekim mjestima (str. 126; 273 — 274) odviše popušta hiperkritičnoj tezi.

ljuju njegov program, pa makar se i one s drugog gledišta činile odviše neznatnim. Tako se n. pr. zaustavlja kod zavidne bebice, jer mu taj prizor doziva u pamet žalosnu posljedicu istočnoga grijeha. Nadalje povodom svoje obijesne krađe nekoliko zlih jabuka opširno razmišlja o motivima zle volje.

Iz ovih i sličnih primjera vidimo, da se Augustin kod bilježenja svojih uspomena dao voditi naučnim obzirima; ali nanijeli bismo mu grdnu nepravdu, kad bismo tvrdili, da je znalice izvrnuo ma i najmanju činjenicu.

Upravo što se tiče iskrenosti i laži, Augustin je bio najnježnije savjesti, a dvije godine prije nego je započeo svoje »Ispovijesti«, napisao je (g. 395.) svoj prvi spis »O Laži«, gdje oštro brani tezu, da nije nikad slobodno lagati, ni onda, kad bi se radilo o vječnom spasenju koje duše. Nije se žacao u posebnom pismu prigovoriti i najuglednijem egzegetu, sv. Jeronimu, što je ovaj mislio, da se sv. Pavao samo izvana gradio protivnikom mnijenja Petrova o nedopuštenosti raznih jela. Još je oštrije napadao Manihejce zbog njihovih laži i dvoumih riječi.

Ali nije li Augustin u svojim »Ispovijestima« nehotice i »bona fide« kadikad šarao ili projicirao svoje potonje misli i osjećaje naprijed u doba svoga djetinjstva i svoje mladosti? To nije posve isključeno, premda je manje vjerojatno kod tako savjesnog i poniznog čovjeka. A u pojedinim konkretnim slučajevima trebalo bi to strogo dokazati. Dobro ističe Boyer (str. 14.), da bismo lakše mogli sumnjati o objektivnosti »Ispovijesti«, kad bi ih Augustin napisao bio tek iza g. 412., t. j. u vrijeme svoje najoštrije borbe protiv Pelagijevaca, koji su nijekali ili zametavali djelovanje milosti Božje u čovjeku. Ali g. 397.-400. još nije bilo takovih protivnika milosti Božje, pa je svetac u to vrijeme bez ikakve polemičke svrhe slavio djelovanje milosti Božje i u svojim »Ispovijestima« i u trijeznom djelu »De diversis quaestionibus ad Simplicianum libri duo«, na koje on upućuje semipelagijevce još pod konac svoga života (De dono perseverantiae c. 21.) kao na jezgru prave nauke o milosti Božjoj.

Uostalom, kako je bio Augustin oko g. 397. savršen svetac i osobito muž divne poniznosti, posve je nezgrapno tvrditi, da je u svojim »Ispovijestima« tobože idealizirao kršćansko obilježje svoje rane mladosti ili također prizor »Uzmi i čitaj«. Lakše bismo mogli s te strane pristati na mnijenje Hertlingovo, da je skrušeni Augustin u vanrednoj poniznosti svojoj ovaj i onaj grijeh svoje mladosti prikazivao u odviše crnim bojama i pretjerivao u pesimizmu, nego da je odveć optimistički govorio o svojim prvim kršćanskim utiscima i čuvstvima i o vrhunaravnim pojavama u povijesti svoga obraćenja. A baš ovo optimističko šaranje, što se tiče mladosti, podmeću mu gore istaknuti kritiči. Boyer ipak (str. 27.-28.) misli, da je sv. Augustin i grješne neurednosti svoje mladosti u »Ispovijestima« savjesno i objektivno prikazao, i tu se dakle razilazi od mnijenja Hertlingova. I doista tekstovi i na-

čin razgovora s Bogom sveznajućim više govore u prilog tezi Boyerovoj.

No nije li možda pamćenje izdalo Augustina kod diktiranja »Ispovijesti« (g. 397.-400.) više nego kod redigiranja »Dialoga« (386.-387.)? Prije svega na temelju dokazane harmonije između »Ispovijesti« i »Dialoga« treba odlučno zabaciti onu posve izmišljenu opreku, koja nesamo da je s historijskoga gledišta posve bez temelja, nego također s psihološkog stanovišta množi zagonetke i poteškoće. Ta kako ćemo protumačiti nagli radikalni preokret u moralnom životu Augustinovu i osobito divne mističke izljeve njegove u Ostiji te potpuno blaženo zadovoljstvo svete Monike na samrti? Kako ćemo nadalje dokučiti vanrednu i uspješnu reformu i apostolsku djelatnost novokrštenog Augustina, ako razlikujemo između skorog vanjskog i potonjeg nutarnjeg obraćenja njegova na kršćanstvo? Pretjerali su konačno i razmak vremena između onih doživljaja i bilježenja njihovih u »Ispovijestima«. Augustin nije tek u odmakloj starosti napisao ono djelo, nego baš u naponu svoga života, u dobi od 41. do 44. godine. A uspomena ličnih događaja, koji su toliko utjecali na sav život njegov, nije mogla kroz onih 10 godina poslije njegova krštenja toliko oslabiti, a kamo li izbrisati se iz izvrsnog pamćenja i iz živahne mašte ovoga ponajvećeg veleuma.

Vara se dakle Prosper Alfarić, kada u svom spisu »L' évolution intellectuelle de saint Augustin« (1918, I, Préface VI) tvrdi, da je svetac »napisao Ispovijesti dugo vremena poslije ondje navedenih događaja i u dobi, kad ih je mogao samo još veoma nejasno pamti.« Uostalom Augustin je i u »Ispovijestima« tako savjestan te jasno i izrijekom ističe, što ne pamti više posve točno ili ne zna sigurno. Isporedi n. pr. u 8. knjizi (cap. 6. n. 3.): »Jednog dana, kad je Nebridije bio odsutan, ne znam više kojim povodom (non recolo causam)«. I u najvažnijem 12. poglavlju iste knjige o prizoru »Tolle, lege« jasno razlikuje ono, čega se točno sjeća, od onoga, čega ne zna tako sigurno: »Tako bijah tada; a on (Alipije) osjetio je ne znam što. Nešto naime, mislim, bijah mu rekao, u čem se odao moj plačljivi glas, i tako bijah ustao. Ostao je dakle, gdje bijasmo prije sjedjeli, i silno se zapanjio. Ja legoh pod neku smokvu, ne znam kako, i pustio sam mah suzama. . .« I opet ondje, gdje upravo opisuje čudni prizor, veli: »I gle, ja čujem iz susjedne kuće glas, gdje pjevajući govori i često ponavlja: »Uzmi, čitaj; uzmi, čitaj.« Da li je bio glas dječaćića ili djevojčice, ne znam.«

Takovi primjeri, koji su nam u jednoj te istoj knjizi udarili u oči, mogli bi se lako umnožiti. Ali su i ovi dovoljni, da nas uz druge spomenute činjenice uvjere o iskrenosti i nježnoj književničkoj savjesti ovog diva kršćanske znanosti. On je vazda toliko čeznuo za istinom i zato je također u zreloj dobi svojoj toliko zamrzio nesamo na sve zablude krivovjераца nego i na tašto govornišтво, kojemu je više stalo do sjajnog časovitog uspjehа nego do istine

Ako smo se u ovoj maloj polemici malo zaletjeli pred rudo i pretpostavili u štovanim čitačima poznavanje nekih činjenica iz potonjeg života Augustinova, to se kanimo u buduće točnije držati kronološkog reda kod opisivanja vjerskog i moralnog razvitka njegova. Ujedno će se tako potvrditi teza o potpunom i nutarnjem obraćenju njegovu prigodom krštenja, a nemogućnost hiperkritičke hipoteze još će se lakše uvidjeti.

3. O sjetvi pšenice i kukolja u mladom srcu Augustinovu.

Moderni su hiperkritici kod prikazivanja Augustinova života odviše zabašurili dobro sjeme, što ga je Gospodin Bog osobito po uzornoj majci njegovoj Monici posijao u srcu maloga Augustina, prije nego što je došao neprijatelj i posijao kukolj po pšenici. Već o svom najranijem djetinstvu pripovijeda Augustin:

»Nadosmo pak, Gospode, također takovih ljudi, koji su tebe zazivali, i naučismo se od njih..., da si ti nešto veliko te zato da nas možeš uslišati i pomoći, makar se i ne pojavio našim sjetilima. Jer već kao dječčić počeo sam te moliti, o pomoći i utopište moje, i pri zazivanju tvojemu stao sam raskidati veze svoga jezika. A molio sam te kao mališ nemalom svesrdnošću, da me ne bi šibali u školi« (Isp. I, 9).

Čujemo dalje, kako je taj mališ već prigodom svoje prve teške bolesti rječito odao, da dobro sjeme u srcu njegovu nije palo kraj puta ni na tvrdu zemlju:

»Još u svom djetinjstvu bijah čuo, da nam je život vječni obećan po poniznosti Sina tvoga, Gospodina Boga našega, gdje silazi do naše oholosti. Pa već onamo od utrobe moje majke, koja se živo uzdala u tebe, često su me znamenovali znakom križa njegova i začinjavali solju njegovom (t. j. obavljali su na njemu obrede propisane za katekumene). Vidio si, Gospodine, dok sam još bio djetetom, te me jednoć naglo spopala bolest u želucu i prijetila mi smrću: vidio si, Bože moj, čuvaru moj već tada, kakvom sam usrdnošću i kakvom vjerom tražio krst Krista tvojega, Boga i Gospoda mojega, od svoje pobožne majke i od Crkve tvoje, majke svih nas. A prestrašena moja majka tjelesna, koja me je još usrdnije željela preporoditi za vječno spasenje u čistom srcu i u vjeri tvojoj, već je naumila žurno se pobrinuti, da primim spasonosne sakramente i da se (krštenjem) uz ispovijedanje tvoje, Gospode Isuse, operem na oprostjenje grijeha, kad se ne bih odmah oporavio bio« (I, 11).

Koji prosvijetljeni kršćanin ne bi rado priznao, da je mališ po ovoj vrućoj želji za krstom uz živu vjeru također primio posvećujuću milost i postao djetetom Božjim? Duboki i doživotni utisak imena Isusova u dušu toga djeteta teško bi se mogao protumačiti, kad ga ne bi izazvao čin ljubavi Božje pod žarkim nadahnućem srca majčina i Duha Svetoga. I takav čin ljubavi Božje opravdava i posvećuje dijete osobito tada, kad ga izrijetkom prati živa želja za krstom.

Augustin kasnije žali, što su odgodili njegovo krštenje prema tada zavladašom običaju. Ali dobro ističe O. Boyer⁴, kako je mališ već ovom prigodom pokazao duboke kršćanske utiske. Redovito su naime na njemu vršili gore spomenute obrede katehūmenata; i čim je došao do potpune porabe razuma, slušao je također redovito nedjeljnu propovijed za puk. Kraj slaboga djetinjskog shvaćanja Kristova, koje mu i kasnije u Milanu ne bijaše još jasno poznato, Augustin ipak i u 2. knjizi »Contra Academicos« (n. 5.) svjedoči, kako mu je kršćanska religija u djetinjstvu spasonosno usađena bila u dušu i prešla mu u krv; a isto potvrđuje u spisu »De duabus animabus« (od g. 391. I, 1).

Louis Bertrand predaleko ide, kad u svojoj monografiji »Saint Augustin« (pge 83-84) pod izlikom, da »Monika tada još nije bila svetica«, tvrdi, da »je sama zaokupljena (fascinée) bila profanom budućnosti svoga sina« i da je zato manje bila zabrinuta za dušu njegovu. Uistinu Monika je već tada živjela kao svetica, s heroičkom strpljivosti snoseći svog naprasitog muža i živo se uzdajući u Boga (I, 11, 17). Mali je Augustin osobito od nje naučio ono nježno i duboko štovanje Imena Isusova, izvan kojega nema spasenja. I o tom je on ostao čvrsto uvjeren kroz sva žalosna iskustva svojega raskalašenog mladenačkoga života (III, 4, 8).

Dok je dječak polazio školu svojega rodnog mjesta, gojio je doista praktičnu pobožnost unatoč svojoj jogunastoj čudi, unatoč prevelikoj sklonosti na igru i mržnji na učenje, o čem pripovijeda u prvoj knjizi svojih Ispovijesti.

Od svoje jedanaeste godine počeo je u nedalekoj **Madauri** nešto slobodnije živjeti. Omrznula mu je formalnost gramatičke obuke i osobito učenja grčkog jezika. To je više zavolio pjesnike i frivolne priče o poganskim bogovima. Nije tu imao brižnog nadzora svoje majke. Uz to su u onoj dobi štetno djelovali na vjerski i moralni razvitak živahnog dječaka vjerski indiferentizara njegovih učitelja i sadržaj klasičnih spisa pa i prirodna lakomnost njegova i njegovih drugova. Augustin u Ispovijestima (II, 2, 4.) naročito oplakuje svoju šesnaestu godinu, koju je poradi nestašice novaca morao u besposličanju sprovesti kod kuće u **Tagasti**, dok mu otac nije namaknuo sredstava, da nastavi svoje nauke o govorništvu u **Kartazi**. Iz ovog vremena spominje jednu obijesnu krađu jabuka, koju je izveo sa zlīm drugovima, a tom prigodom upozoruje čitače na pogubnost zločestog društva.

Patriciju, ocu njegovu, najviše je stalo bilo do toga, da mu sin Augustin postane sjajnim retorom. Stoga je i više za nj potrošio, nego su imućniji roditelji tada trošili za izobrazbu svoje djece. Nije mario za to, da li mu sin napreduje u pobožnosti i

⁴ Uz same Ispovijesti Augustinove najviše slijedim izvrsno djelo ovog autora: »Christianisme et Néoplatonisme dans la formation de saint Augustin« (1920).

u čistoći, premda je svetoj Monici baš u to vrijeme pošlo za rukom, da i muža malo prije posljednje bolesti njegove dade upisati u katehumene, Bog joj je i tu veliku utjehu udijelio, te joj je muž malo po tom (g. 371.) na smrtnoj postelji primio sakrament sv. krsta i usnuo u Gospodinu. O njezinoj brizi za mladog Augustina čitamo u Ispovijestima (II, 3): »U srcu majčinom bio si tada (Bože) već započeo hram svoj i temelj svetog stana svojega. . . I premda još nijesam bio vjernik (pokršten), ipak se ona bojala za me, da ne bih zašao na stramputice. . .«

U to kritično vrijeme mladenačke doraslosti kraj svih opomena majčinih Augustin je doista podlegao nečistoj strasti i neurednoj ljubavi. Izrazi, kojima je svetac u Ispovijestima ožigosao svoje mladenačke grijehe, tako su jaki i tužbe njegove tako ozbiljne i česte, te se treba čuditi, kako Francez **Alfaric** može pisati (l. c. I, 57): »Njegova teologija potiče ga, da sebe okleveće i sebi pripiše svu silu zločina, od kojih je posve nevin. Živio je čisto u šesnaestoj godini svojega života.«

Uistinu Augustin oplakuje u 2. i 3. knjizi Ispovijesti, kako je tada podivljao raznim tamnim vezama nečiste ljubavi, kako nije više razlikovao vedrinu prijateljske ljubavi od tmine nečistoće, kako je ogreznuo u vrtlog grijeha i bludnih poznanstva, kako se pače hvastao pred pokvarenim drugovima sa svojim bludnostima nesamo učinjenima nego također izmišljenima, kako se napokon radosno dao sputati teškim verigama, koje su za sobom vukle nemile šibe ljubomornosti, sumnjičenja, straha, srdžbe i svađe.

U jeseni g. 370. Patricije bijaše toliko novaca prištedio, te mu je sin Augustin uz potporu bogatog sugrađanina **Romanijana** mogao poći u Kartagu. U tom glavnom gradu Afrike vladala je poganska pokvarenost, koja se upravo još njetila u govorničkim školama uz čitanje i tumačenje poganskih klasika. Uz nečista poznanstva Augustin je tu zavolio i nemoralno kazalište. Toliko se on uživio u razne tragične uloge, te se istovjetio s glumcima i s njihovim junacima, što su ih predstavljali, i plakao s njima.

Kasnije u Ispovijestima (III, 2) raspravlja o psihologijskom problemu: Otkud ovaj tragični užitek? Što znači to, da čovjek tu hoće da bol osjeti, gdje gleda žalosnih i tragičnih stvari, kojih ipak ne bi htio nikada pretrpjeti? Kraj svega toga gledaoci hoće da trpe bol u kazalištu i u tom bolu uživaju. On uzrok tomu gleda u mučnoj bolesti srca. Jer gledaoca ne pozivaju u pomoć, nego samo da učestvuje u bolu. Što žešće glumac izrazuje bol, to mu više plješču. I kad bi se davno prošli ili izmišljeni žalosni prizori tako odigrali, te gledaoci ne bi osjetili nikada bola, otišli bi brzo nezadovoljni od dugog časa. Ali kad ih boli, ostaju pozorno gledajući, i dok im suze teku, uživaju. Zar dakle ljube bolove? Jamačno svak hoće da se veseli. Nitko, istina, ne će da trpi, ali ipak hoćemo da učestvujemo u bolu drugih; pa jer to ne biva bez bola, zato u ovom jedinom slučaju ljubimo bolove. Pa i ovo izvire iz prijateljske odanosti. »No kamo ova teče i gdje se izlijeva? Zašto se stječe u bujice smole, iz koje bukne užasni plameni nečistih slasti? U njih se pretva-

ra i izvraća prijateljstvo, ako se ono samovoljno odvraća s nebeske jasnoće i strmoglavi. Zar ćemo dakle odbiti saučešće u bolu? Nipošto. Dakle treba kadikad da ljubimo bol. Ali čuvaj se nečistoće, dušo moja, pod okriljem Boga mojega...! Jer ni sada nisam bez saučešća u bolu. Ali tada sam se u kazalištu veselio sa zaljubljenima, kad su se sramotno zabavljali, premda se i to događalo samo na oko u pozorišnoj drami. A kad su se razišli, u saučešću žalostio sam se s njima pa sam ipak uživao u jednoj i drugoj situaciji. Ali sada mi je više žao onoga, koji u opaćini nađe svoje veselje, nego onoga, koji misli, da tešku sudbinu trpi, gdje je lišen pogubnih užitaka i bijedne sreće. A to je jamačno iskrenije saučešće, u kojem ipak bol ne uživa. Premda naime čovjek, koji se ražalostio nad nesretnikom, ima utješnu svijest, da vrši dužnost ljubavi, ipak bi on volio, da nema, zašto da se žalosti, ako iskreno učestvuje u bolu... Kadikad dakle valja odobriti bol, ali ga nikad ne valja ljubiti...»

U Kartazi, čini se, Augustin je ipak više pazio, da ne izgubi svog dobrog glasa. Von Hertling (str. 13.) spominje jedino svjedočanstvo raskolničkog biskupa Vincencija, koji je još trideset godina kasnije pamtio ono vrijeme, kad je poznavao Augustina kao marljivog i poštenog đaka. Kraj svega toga razabiremo iz bolnih Ispovijesti samog Augustina, da je on istom godinu dana poslije svog odlaska u Kartagu odustao od raznih grješnih poznanstava i zadovoljio se odonda jednim dugotrajnim prilježništvom. Iz te grješne veze rodio mu se g. 372. sin Adeodat, koji se kasnije je u dobi od gotovo 15 godina krstio zajedno s Augustinom u Milanu uoči Duhova g. 387.

Pesimistički pisac Salvijan († oko 480.) skovao je u svom spisu »De gubernatione Dei« prejaku, ali karakterističnu riječ: »Afričanin je isto tako po naravi bestidan kao kao što je Afričanin.«⁵ U takovoj atmosferi usred svjetskog grada Kartage sam sebi prepušten, Augustin je u svojoj za dobro i zlo vanredno osjetljivoj duši malo po malo posve ugušio one nježne klice kršćanstva, što ih je sveta Monika dotada usadila i brižno gajila. Ipak i tada nije on posve odustao od pohađanja kuće Božje na blagdane. Ali kako je ogreznuo bio u osjetnost, bavio se i kod crkvene svečanosti i u kući Božjoj grešnim mislima i željama, kako se kako se kasnije gorko tuži (III, 3). — »Staza je pravdnika uspravna, . . . a put je bezbožaca pun tmine« (Posl. 4, 18-19). To se obistinilo i na Augustinu, koji je još mnogo godina lutao po tamnim labirintima prije nego je jasno upoznao svijetlo istine.

I. P. Bock D. I.

⁵ Boyer ovdje prema Alfarić-u krivo navodi Migne P. L. 7, 16—17. Uistinu se tekst nalazi u 16. poglavlju 7. knjige toga spisa (Migne P. L. t. 53, col. 143) i glasi ovako: »Tam infrequens est hoc et inusitatum, impudicum non esse Afrum, quam novum et inauditum Afrum non esse Afrum«. Ipak pisac izriječkom izuzima one, »koji su se obratili Bogu promijenivši vjeru i religiju«.